

tutmayanlar, Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetmeyenler ve yeryüzünde fesat çıkaranların ilâhî rahmetten yoksun kalıp kötü âkıbete uğrayacakları belirtilir. İkinci bölüm rızık genişletip daraltanın Allah olduğunu ve dünya hayatının refahıyla şımarıp âhiret mutluluğundan mahrum kalanların ziyana uğrayacaklarını ifade eden âyetle sona erer (âyet: 19-26).

Üçüncü bölüm genel anlamda nübüvvet ve özellikle Hz. Peygamber'in risâletiyle ilgilidir. İnkârcıların Hz. Muhammed'den maddî-hissî mûcize talep ettiklerinin bildirilmesiyle başlayan bu bölümde Allah'a yönelen kimseye O'nun hidayet nasip edeceği, böylelerinin Allah'ı anmak ve O'na bağlanmakla huzur bulduğu ifade edilir. Peygambere düşen görevin vahyedilen âyetleri muhataplarına okumaktan ibaret olduğu belirtilir. İnkâra sapanların, sayesinde dağların yürütüldüğü, yerin parçalandığı yahut ölümlerin konuşturulduğu bir Kur'an getirilse bile yine iman etmeyecekleri haber verilir (Mâtürîdî, VII, 429-430). Geçmiş peygamberlerle de alay edildiği, ancak kendilerine mühlet verildikten sonra bunların cezalandırıldığı bildirilir. Allah'ın birliğine ve âhirete temas edildikten sonra (âyet: 33-35) Kur'an'ın ilâhî vahiy ürünü olduğu vurgulanır. Ardından Resûlullah'a hitap edilerek kendisine ve beraberindeki müslümanlara her türlü eza ve cefayı reva görenlerin mutlaka kötü âkıbetle karşılaşacakları bildirilir; onun görevinin tebliğden ibaret olduğu, inkârcılardan hesap sorma işinin ise Allah'a ait bulunduğu hatırlatılır. Mekke müşriklerinin geçmişteki inkârcı ümmetlerde gördüğü gibi hezimet uğrama zamanlarının yaklaştığı haber verilir. Süre Hz. Peygamber'in, nübüvvetini kabul etmeyenlere şöyle söylemesini emreden âyetle son bulur: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve kitap bilgisine sahip olan kimseler yeter". Vahyin inmeye başlamasından on yıl sonra nâzil olduğu anlaşılan Ra'd sûresinde İslâm dininin temel inanç konularının yanı sıra ibadet ve ahlâk konularına da değinilmekte, inanmayan gruplar akıselime davet edilmektedir. Bunun yanında Hz. Peygamber'e ve ilk müslümanlara sabır tavsiye edilmekte ve geleceğe ümitle bakmaları istenmektedir. Çünkü her zaman olduğu gibi hak galip gelecek ve bâtil yok olup gidecektir.

Bazı tefsir kaynaklarında (Zemahşerî, III, 359; Beyzâvî, II, 349) Hz. Peygamber'e nisbet edilen, "Ra'd sûresini okuyan kimseye daha önce geçmiş ve kıyamet günü ne kadar gelecek olan bulutların ağırlığının on katı sevap verilir ve o kişi kıyamet

günü Allah'la olan ahidlerini yerine getiren kimseler arasında bulundurulur" mealindeki rivayetin mevzû olduğu kabul edilmiştir (Muhammed et-Trablusî, II, 716). Ra'd sûresi hakkında yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: Halîl el-Gazzâlî İd, *Tefsîru sûreti'r-Ra'd* (Riyad 1403/1983); Seyyid Muhammed Desûkî, *Tefsîru sûreti'r-Ra'd* (Kahire 1986); Hasan Abdülhamîd Veted, *Le'âli's-sa'd fi tefsîri sûreti'r-Ra'd* (baskı yeri yok, 1996); Yûsuf el-Kardâvî, *Dürûs fi tefsîri sûreti'r-Ra'd* (Kahire 1998); Muhammed Abdüllatif Abdül'âtî, *Tefsîru sûreti'r-Ra'd* (baskı yeri yok, 1999). Süre hakkında bazı tezler hazırlanmıştır: Muhammed b. Sa'd ed-Debl, *en-Nazmü'l-Kur'ânî fi sûreti'r-Ra'd* (1399, yüksek lisans tezi, Riyad Câmîati'l-İmâm Muhammed b. Su'ud el-İslâmiyye; baskı: Kahire 1981); Muhammed Abduh Abdurrahman, *Tahrîcü e'hâdîşi sûreti'r-Ra'd min Tefsîri İbn Kesîr* (1401, yüksek lisans tezi, Medine el-Câmîati'l-İslâmiyye). Cevdet Saîd'in *Bireysel ve Toplumsal Değişmenin Yasaları* (trc. İlhan Kutluer, İstanbul 1984) adlı eserinin ana temasını Ra'd sûresinin 11. âyetinde yer alan, "Gerçekten bir toplum kendi meşrû düzenini değiştirmedikçe Allah da o toplumun halini değiştirmez" mealindeki cümle oluşturmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân* (nşr. Hatice Boy-nukalın), İstanbul 2006, VII, 429-430; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Riyad 1418/1998, III, 359; İbnü'l-Cevzî, *Zâdû'l-mesîr*, IV, 299-342; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XVIII, 230-235; XIX, 2-71; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, Beyrut 1410/1990, I, 150-160; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedîdi'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408/1987, II, 716; Abdullah Mahmûd Şehhâte, *Ehdâfû külli sûre ve makâşidühâ fi'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Kahire 1986, I, 150-160; M. İzzet Derveze, *et-Tefsîrû'l-Hadîs: Nüzul Sıra-sına Göre Kur'an Tefsîri* (trc. Muharrem Önder – Vahdettin İnce), İstanbul 1997, IV, 365-401; Ca'fer Şerefeddin, *el-Mevsû'atü'l-Kur'âniyye*, Beyrut 1420/1999, IV, 185-221; Seyyid Muhammed Hüseyinî – Mahbûbe Müezzîn, "Sûre-i Ra'd", *DMT*, IX, 345-346.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

RADÂ'

(الرضاع)

Çocuğun,
annesi ya da başka bir kadın
tarafından emzirilmesi
anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte "süt emmek; emzirmek" anlamlarındaki radâ' (rîdâ') kelimesi terim olarak "bir kadının sütünün emzirme yoluyla ya da başka bir şekilde içilip yutul-

ması" demektir. Sütanneye **murdı'**, **mur-dia**, süt verilen çocuğa **radî'**, sütanne tutan kimseye **müstardî'**, süt akrabalığına **karâbetü'r-radâ'** denir. Radâ' kökünden türeyen kelimeler Kur'an-ı Kerîm'de on bir yerde geçmekte (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "rd'a" md.), hadislerde de yaygın bir biçimde kullanılmaktadır (Wensinck, *el-Mu'cem*, "rd'a" md.). Emzirmeyle ilgili temel hükümler Kur'an ve Sünnet'te belirlenmiş, bunların ihtihadlarla genişletilerek ele alındığı fıkıh eserlerinde çocuğu emzirme yükümlülüğü konusu nafaka, hidâne, icâre bölümlerinde, emzirmenin evlilik engeli oluşturması radâ' bölümünde incelenmiştir.

Çocuğun gelişimi için insan sütünün hayatı bir öneme sahip olduğu insanlık tarihi boyunca kabul edilegelmiştir. Türkler'de sütün bu yöndeki etkisi sebebiyle "süt hakkı" ve "süt sevinci" gibi tabirler kullanılmıştır. İslâm'dan önce Arap ve İran kültürlerinde bebeklerin tutulan bir sütanne tarafından emzirilmesi geleneği yaygındı. Özellikle şehir halkı daha sağlıklı ve güçlü yetiştirmeleri için çocuklarını bedevî ailelerine verirdi. Hz. Peygamber'in de aynı şekilde bir sütanne tarafından emzirildiği bilinmektedir. Bu tür uygulamalar taraflar arasında bir yakınlık kurulmasını sağlamıştır. Ancak süt hısımlığının bir evlilik engeli oluşturması İslâm dinine has bir hükümdür (J. Chelhod, kaynak göstermeden Câhiliye döneminde de böyle bir kural bulunduğu söyler, *EP* [İng.], VIII, 362). Yahudilik ve Hristiyanlık'ta süt hısımlığı bulunmamaktadır. Kilise hukukunda vaftiz evlâdı ile vaftiz anne ve babası arasında meydana geldiği kabul edilen evlenme yasağı ise mânevî yakınlık sebebine dayanmaktadır. Resûl-i Ekrem'in açıklamalarından (*Müsned*, I, 432; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 8) İslâm'da süt akrabalığının evlenme engeli sayılmasının, modern tıp tarafından da ortaya konmuş bulunan insan sütünün çocuğun büyüme ve gelişimindeki eşsiz rolle ve çocukla onu emziren arasında oluşan duygusal bağla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Günümüze kadar bütün fıkıh âlimleri ve İslâm dünyasında yapılmış aile kanunlarının tamamı süt akrabalığından doğan evlenme yasağını kabul etmiştir. 17 Şubat 1926 tarihli Türk Medenî Kanunu'nda (md. 92, 112) süt akrabaları arasındaki evliliğin mutlak batıl olancağı hükmü benimsenmişken henüz yürürlüğe girmeden yapılan bir değişiklikle bu hüküm metinden çıkarılmıştır (4 Nisan ve 8 Mayıs 1926 tarihli *Resmî Gazete*'ler; Feyzioğlu, s. 98; ayrıca bk. Fındıkoğlu, III, 181).

Çocuğun hakkı olması bakımından radâ'. Fakihler sütanneye verme gibi başka seçenek bulamadığı takdirde annenin çocuğunu emzirmesinin bir görev (vâcip) olduğu, annenin hastalığı, çocuğun annesinin memesini alması gibi durumlarda sütanne tutulması gerektiği, sütannenin ücretinin babaya ait olduğu hususunda hemfikirlerdir. Çağdaş yazarlarca günümüz şartlarında bebek mamalarının da bir alternatif sayıldığı düşünülmektedir. Normal şartlarda ve evlilik devam ederken, aynı şekilde talâk iddeti içinde annenin çocuğunu emzirmesinin hukukî bir yükümlülük olup olmadığı, dolayısıyla eşinden nafaka dışında emzirme ücreti isteyip isteyececeği tartışma konusu olmuştur. Zâhirîler'e göre bu anne için hukukî bir görevdir, ücret talep edemez. Hanefî mezhebinde de hukukî yaptırım söz konusu olmasa da dinî / ahlâkî bir görev olduğu için anne ayrıca emzirme ücreti isteyemez. Şâfiî ve Hanbelî mezhepleri, çocuğun annesinin sütünden başkasını kabul etmemesi gibi bir zaruret bulunmadıkça annenin çocuğunu emzirmeyebileceği ve emzirme ücreti talep edebileceği kanaatindedir. Bu konuda o günkü uygulamayı esas alan Mâlikî mezhebinde ise kural olarak emzirme karşılığında annenin ücret isteyececeği, ancak eşraftan olan kadınlar çocuklarını emzirmekle yükümlü olmadıklarından bunu gönüllü olarak yaptıkları takdirde karşılığında ücret alabilecekleri hükmü benimsenmiştir. Talâk iddeti sonra eren veya ölüm iddeti içinde bulunan kadın çocuğunu emzirme karşılığında çocuğun babasından veya babasının mirasçılarından nafaka talep edebilir.

Evlenme engeli olması bakımından radâ'. Süt hısımlığı sadece, belirli yakınlar arasında evlenme engeli oluşturur; mirasçılık, nafaka yükümlülüğü, şahitlik yasağı gibi hükümler doğurmaz. Kur'an-ı Kerim'de sütanne ve süt kızkardeşe evlenme yasaklanmıştır (en-Nisâ 4/23). "Nesep sebebiyle haram olanlar emzirme sebebiyle de haram olur" hadisi (Buhârî, "Şehâdât", 7; Müslim, "Rađâ", 9), emzirme yoluyla meydana gelecek evlenme yasağının soy bağı sebebiyle evlenme yasağındaki yakınlık derecesi esas alınarak belirleneceğini açıklamıştır. Aşağıda açıklanacak şartlar çerçevesinde süt hısımlığının gerçekleşmesi durumunda emzirilen çocukla onu emziren sütanne ve hısımları arasında evlenme yasağı oluşur. Sütannenin kocası sütannenin emzirdiği çocuğun süt babası olur ve aralarında süt hısımlığı doğar. Fıkhta "lebenü'l-fahl meselesi" olarak bilinen bu

konuda dört mezhep aynı görüşte olmakla birlikte ilk dönemde bazı tartışmalar olmuştur. Fakihlerin büyük çoğunluğuna göre süt hısımlığı dolayısıyla şu kimselerle evlenilmez: a) Süt yönünden usul (sütanne, süt baba, sütnineler, sütdedeler). b) Süt yönünden fûrû (süt çocuklar, süttorunlar). c) Sütanne ve sütbabanın gerek nesep gerekse süt hısımlığı yoluyla fûrûu. Baba bir sütkardeşler de buna dahildir. Meselâ bir kimsenin iki karısından biri bir erkek çocuğu, diğeri bir kız çocuğu emzirse bunlar baba bir sütkardeş olduklarından birbirleriyle evlenemezler. d) Sütdede ve sütninenin çocukları (süthala, sütamca, sütteyze, sütdaynı). e) Eşin süt usulü (eşin sütannesi, sütbabası, sütnineleri, sütdedeleri). f) Eşin süt fûrûu (eşin süt çocukları, süttorunları). g) Süt usulün eşleri (sütannenin, sütbabanın, sütdedelerin, sütninelerin eşleri). h) Süt fûrûun eşleri (süt çocukların, süttorunların eşleri). Süt hısımlı olan iki kadından biri erkek kabul edildiğinde diğeriyle evlenmesi mümkün değilse bu ikisi aynı anda bir nikâh altında tutulamaz. Takıyyüddin İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye'ye göre ise süt hısımlarının sıhrî hısımları, yani e, f, g ve h şıklarında zikredilenler süt hısımlı sayılmadığı gibi süt hısımlı olan iki kadının aynı anda bir nikâh altında tutulması da câizdir.

Süt hısımlığının oluşabilmesi için belirli şartların gerçekleşmesi gerekir. Hanefî ve Mâlikîler'e göre bir kadının sütünü -az veya çok- bir defa emmekle süt hısımlığı oluşur. Farklı zamanlarda ve en az beş defa emme olmadan süt hısımlığının oluşmayacağı kanaatini taşıyan Şâfiî ve Hanbelîler, bu görüşleri için beş defa emmenin evlilik engeli teşkil edeceğini ifade eden hadisi delil gösterirler (Müslim, "Rađâ", 25; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 10; Tirmizî, "Rađâ", 3). Zâhirîler, "Bir veya iki defa süt emmek mahremiyet doğurmaz" hadisini esas alarak (Müslim, "Rađâ", 17-23; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 10) süt hısımlığının oluşabilmesi için en az üç defa emmenin gerektiğini belirtmişlerdir. Ebû Hanîfe'ye ve Hanbelîler'e göre kadın sütünün su, ilaç veya başka bir madde ile karıştırılarak verilmesi durumunda -karışmada süt oranı daha fazla olsa bile- süt hısımlığı oluşmaz; Ebû Yûsuf ve Muhammed ile Mâlikîler'e göre süt oranı fazla ise hısımlık oluşur. Şâfiîler'de sütün su ile karıştırılması durumunda sütün oranı değil miktarı dikkate alınır; beş emişte içilen süt miktarına ulaşırsa hısımlık meydana gelir. Hanefîler'e göre anne sütü başka bir şeyle birlikte pişirilirse miktarı ne olursa olsun asıl olan yemek olduğu için süt hısımlığı oluşmaz. Buna karşılık Şâfi-

îler'e göre sütün peynir veya ekmek yapılarak çocuğa yedirilmesi durumunda da süt hısımlığı oluşur. Anne sütünün hayvan sütüne karıştırılması halinde anne sütü çoğunlukta ise dört mezhebe göre sütanne ile çocuk arasında süt hısımlığı oluşur. Hanefî ve Mâlikîler eşitlik halinde de hısımlığın olduğu kanaatindedir. İki kadının sütü karıştırılarak bir çocuğa verilirse Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhepleriyle bazı Hanefîler'e göre her iki kadınla da hısımlık meydana gelir. Bazı Hanefîler'e göre ise sütlerin miktarının eşit olması halinde her iki kadınla hısımlık oluşur; miktarların farklı olması durumunda sütün çoğu hangi kadına aitse onunla çocuk arasında süt hısımlığı meydana gelir. Çağımızda anne sütünün öneminin daha iyi anlaşılması üzerine 1970'li yıllarda ortaya çıkan ve anne sütüne ihtiyaç duyan bebeklere vermek üzere farklı annelerden alınan sütlerin karıştırılıp korunduğu süt bankalarında toplanan sütlerden içen çocukla süt veren kadınlar arasında süt hısımlığının oluşup oluşmadığı İslâm âlimleri arasında tartışılmıştır. Bazı âlimler, süt bankalarında sütü veren annelerin kimlikleri ve verdikleri süt miktarı belli olmadığı için bu yolla süt hısımlığının meydana gelmeyeceğini savunur. İslâm Konferansı Teşkilâtı'na bağlı Fıkıh Akademisi'nin 22-28 Aralık 1985 tarihinde Cidde'de düzenlenen ikinci dönem toplantısında alınan kararda ise İslâm ülkelerindeki sosyal yapı içinde genellikle çocuğu doğal biçimde emziren bir sütannenin bulunabileceğine, Batı ülkelerinde de süt bankalarının giderek azaldığına dikkat çekildikten sonra farklı annelerden alınan sütlerin karışımının süt hısımlığı doğuracağı, ancak süt bankasına süt veren annelerin belirlenmesindeki güçlük sebebiyle süt hısımlarının bilinmesinin mümkün olmayacağı, bunun da aralarında evlenme yasağı bulunan kişilerin bu durumu bilmeden evlenmelerine yol açabileceği, süt bankasından süt almanın haram olduğu ve İslâm ülkelerinde süt bankası kurulmasının engellenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte bazı İslâm âlimlerince zaruret durumunda süt bankasından süt alınabileceği ve süt verenlerin bilinmesi halinde taraflar arasında süt hısımlığının meydana geleceği belirtilmiştir.

Şâfiî ve Hanbelî mezhepleriyle Hanefî mezhebinde tercih edilen Ebû Yûsuf ve Muhammed b. Hasan'ın ictihadına göre süt hısımlığının oluşabilmesi için emzirilen çocuğun iki yaşından küçük olması gerekir. Bu görüşün delilleri şöyle özetlene-

bilir: Kur'an-ı Kerim'de emzirmenin süresi iki yıl olarak belirlenmiştir (el-Bakara 2/233; Lokmân 31/14). Hz. Peygamber'in, "Emzirme ancak iki yaşına kadar olur" hadisi (Dârekutnî, IV, 174) ve Hz. Ömer, İbn Mes'ûd, İbn Abbas gibi sahâbilerin aynı anlama gelen sözleri bu görüşü desteklemektedir (*el-Muvaṭṭa'*, "Raḍâ", 14; Beyhâkî, VII, 462). Ebû Hanîfe'ye göre bu süreye altı ay ve Züfer'e göre bir yıl daha ilâve edilmelidir. Mâlikîler, sütten kesilen çocuğun yemeklere alışabilmesi için iki seneye bir-iki ay daha ilâve etmek gerektiğini düşünürler. Bu süreyi "çocuk emdiği sürece" şeklinde belirsiz bırakanlar da vardır. Hz. Âişe ve Zâhirîler, yaş sınırı olmaksızın büyük bir kimsenin emzirilmesiyle de süt hısımlığının oluşabileceğini ileri sürerken şu hadise dayanmışlardır: Sehle bint Süheyl, Resûl-i Ekrem'e gelerek daha önce evlâtlığı olan Sâlim'i oğlu gibi gördüğünü, ancak evlât edinmenin yasaklanması hükmünden sonra bulûğ çağını geçmiş olan Sâlim'le tek odalık bir evde beraber kalmalarının sıkıntı oluşturduğunu söylemiş, Hz. Peygamber de ona sütünden vermesini, böylece aralarında süt hısımlığı doğacağını ifade etmiştir (*el-Muvaṭṭa'*, "Raḍâ", 12; Müslim, "Raḍâ", 26-31). Hz. Âişe bu hadisi genel bir hüküm olarak yorumlamışsa da Resûl-i Ekrem'in diğer zevceleri dahil büyük çoğunluk bunun özel bir izin olduğu kanaatindedir. İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye ise bunun ihtiyaç durumunda olanlar için bir ruhsat olduğunu, Sâlim'in durumunda olan herkesin bu ruhsatla amel edebileceğini ifade etmişlerdir.

İki kişi arasındaki süt hısımlığı ikrar, şahit veya yazılı belge ile ispat edilebilir. Süt hısımlığının şahitle ispatı için Hanefîler'e göre en az iki erkek veya bir erkek ve bir kadının şahitliği gerekir. Şâfiî hukukçularına göre dört kadının şahitliğiyle de süt hısımlığının ispatı mümkündür. Mâlikî ve Hanbelîler'e göre ise bir kadının şahitliği süt hısımlığının ispatı için yeterlidir. Fakihler evlilikten sonra eşler arasında süt hısımlığının ispatı durumunda eşlerin evliliğe devam etmesinin câiz olmayıp ayrılmaları gerektiği kanaatindedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 432; Dârekutnî, *es-Sünen*, Kahire, ts. (Dârü'l-mehâsin), IV, 174; İbn Hazm, *el-Muḥallâ* (nşr. Abdülgaḥfâr Süleyman el-Bündârî), Beyrut 1988, X, 188, 202, 205; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhâkî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Haydarâbâd 1353, VII, 462; Serahsî, *el-Mebsût*, XV, 127-128; Kâsânî, *Bedâ'î'*, IV, 174; Muvaḥḥakuddin İbn Kudâme, *el-Muḥḥat*, Beyrut 1405, VIII, 137; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdû'l-me'âd*, Kahire 1950, IV, 162;

a.mlf., *İ'lâmü'l-muvakkî'in* (nşr. Tâhâ Abdurrahûf Sa'd), Beyrut 1973, IV, 347; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadîr*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fıkr), III, 438; Şirbînî, *Muḡnî'l-muḥṭâc*, III, 416; Abdurrahman Şeyhîzâde, *Mecma'u'l-enhur*, İstanbul 1991, I, 375; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muḥṭâr*, Beyrut 1987, II, 676; Ali Haydar, *Dürrerü'l-hükkâm* (trc. Fehmî el-Hüseynî), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), I, 566; Z. Fahri Fındıkoğlu, *İçtimaiyat, Hukuk Sosyolojisi*, İstanbul 1958, III, 181; Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, *Aile Hukuku Dersleri*, İstanbul 1971, s. 98; Mehmet Âkif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul 1999, s. 18, 19; Yûsuf el-Kardâvî, "Fî Fıkhi'r-raḍâ", *Havliyyetü Külliyyeti's-şer'a ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye*, sy. 3, Devha 1984, s. 11 vd.; a.mlf. v.dğr., "Bünûkü'l-halîb", *Mecelletü Mecma'i'l-fıkhi'l-İslâmî*, II/1, Cidde 1407/1986, s. 385-425; Orhan Çeker, "Süt Akralığı", *İlim ve Sanat*, sy. 31, İstanbul 1992, s. 65; Muhammed es-Selmân, "er-Raḍâ' ve ahkâmühü fî'l-fıkhi'l-İslâmî", *Mecelletü'l-buḥûşî'l-İslâmiyye*, sy. 37, Riyad 1413, s. 319 vd.; M. Fehim el-Cündî, "Hükümü intinâf'il-üm 'an irzâ'i tūlîhâ ve ḥidânetihî fî'l-fıkhi'l-İslâmî", *Mecelletü Külliyyeti dâri'l-ʿulûm*, sy. 28, Kahire 2000, s. 405 vd.; Ahmet Yaman, "İslâm Hukukuna Özgü Bir Kurum: Süt Akralığı", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 13, Konya 2002, s. 55 vd.; Mahmoud Omdsalar - Theresa Omdsalar, "Dâya", *Elr.*, VII, 164-166; J. Schacht - J. Burton - J. Chel-hod, "Raḍâ", *El²* (İng.), VIII, 361-362; "Raḍâ", *Mu.F.*, XXII, 238-256.

OSMAN KAŞIKÇI

RADYALLAHU ANH

(رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)

Daha çok sahâbe için kullanılan
dua cümlesi.

Ömer b. Abdülazîz'in halifeliğine kadar olan Emevîler döneminde cuma hutbelerinde bazı sahâbîlere hakaret içeren ifadeler kullanılmaktaydı. Ömer b. Abdülazîz bu tür ifadeleri "teraddî"ye yani **radiyallâhu anh** (Allah ondan razı olsun) şeklinde duaya çevirmiştir. Hadis meclisi âdâbına göre hadis hocası veya talebesi hadis okurken Hz. Peygamber'in isminin her geçtiği yerde ona salavat getirmeli, sahâbenin ismi geçince de "radiyallahu anh" veya "rıdvânulahi aleyh" şeklinde dua etmelidir. Rivayette ismi geçen kişi İbn Ömer ve İbn Abbas gibi hem kendisi hem babası sahâbî olan biriye "radiyallahu anhümâ" (Allah ikisinden de razı olsun)", Hz. Âişe gibi hem kendisi hem babası hem dedesi sahâbî ise "radiyallahu anhüm" (Allah onlardan razı olsun)" denir (Şemseddin es-Seḥâvî, III, 258).

Nevevî, sahâbeden sonraki âlimler için de bu duanın kullanılabileceğini ve bunun delillerinin çok olduğunu belirtir (*el-Eḡkâr*, s. 109). Nitekim hadis hocası imlâ meclisinde hadis yazdırmaya başlamadan önce onun söylediklerini uzaktakilere nakleden kimsenin hocaya hitâben, "Allah sen-

den razı olsun (radiyallahu anke), hangi hocalardan rivayet edeceksin?" diye sorması geleneği teraddînin sahâbeden sonraki âlimler için de kullanıldığını göstermektedir (Sem'ânî, s. 103). Bu duanın vefat edenlerin yanı sıra hayatta olanlar için de yapıldığı anlaşılmakta, sahâbî olmayanlar için kullanıldığını gösteren başka misaller bulunmaktadır. İmam Şâfiî'nin talebelerinden Rebî' b. Süleyman'a bir öğrencisi hadis okurken, "Bunu sana Şâfiî mi rivayet etti?" diye sorması üzerine Rebî' ona hocası hakkında "radiyallahu anh" demedikçe kendisine bir harf bile rivayet etmeyeceğini söylemiştir (Hatîb el-Bağdâdî, II, 106-107).

Bazı hadis usulü eserlerinde, salavatın yazılması konusuna bağlı olarak asıl nüshada bulunmasa bile sahâbenin isminden sonra rumuz kullanmadan "radiyallahu anh" yazılması gerektiği belirtilmiş ve bunun rivayet değil dua olduğu, dolayısıyla metne müdahale sayılmayacağı söylenmiştir (Nevevî, *İrşâd*, s. 144-145; Bedreddin İbn Cemâa, s. 99). Ancak tasnif döneminde kaleme alınan hadis eserlerinde sahâbenin isminin her geçtiği yerde bu duanın yazıldığına dair bir kayda rastlanmamıştır. Ahmed b. Hanbel'in salavat lafzını bile yazmadığına dair rivayetlerden (İbnü's-Salâh, s. 188) ve o devirde yazı malzemesinin kısıtlı olması gerçeğinden hareketle radiyallahu anhin yazılmayıp hadis okunurken söylenmiş olabileceği sonucunu çıkarmak mümkündür. Kaynaklarda "radiyallahu anh"ın dayanağı olarak Kur'an-ı Kerim'e atıfta bulunulduğu açıkça görülmemekle beraber dört âyette geçen "radiyallâhu anhüm ve radû anh" ifadesinden (el-Mâide 5/119; et-Tevbe 9/100; el-Mücâdile 58/22; el-Beyyine 98/8) esinlendiğini, en önemli şeyin Allah'ın rızası olduğunu belirten âyetlerin de (meselâ bk. Âl-i İmrân 3/15; et-Tevbe 9/72) bunda etkili olduğunu söylemek mümkündür. Hatîb el-Bağdâdî bu duanın dayanağı olarak sıhhati tartışmalı iki hadis zikretmiştir. Câbir b. Abdullah'ın rivayet ettiğine göre Resûl-i Ekrem, Hz. Ebû Bekir'e, "Allah sana rıdvân-ı ekberi (en büyük hoşnutluğu) versin" demiş (*el-Câmi'*, II, 104; ayrıca bk. Hâkim en-Nisâbü'rî, III, 78), Enes b. Mâlik'in rivayet ettiğine göre de papuçlarını alıp önüne koyan bir çocuğa, "Rabbinin rızasını kazanmak istedin, Allah senden razı olsun" diye dua etmiştir (*el-Câmi'*, II, 104).

BİBLİYOGRAFYA :

Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'âşlî), Beyrut, ts., III, 78; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' li-ahlakı'r-râvî ve âdâbi's-sâmi'* (nşr. Mahmûd et-Tahhân), Riyad 1403/